

Tel Quel: nyheter i en ny tid

Håkan Liljeland

Det är inte förvånande att åtskilligt har skrivits om den franska litterära tidskriften *Tel Quel*, utgiven mellan åren 1960 och 1982. Georges Bataille publicerade sina sista texter där. Flera av dem som för en tid gick under benämningen strukturalister publicerade sig där: Michel Foucault, Jacques Derrida och Roland Barthes. Även ett antal av de främsta företrädarna för den så kallade ”nya kritiken” gjorde det: Gerard Genette, Jean Starobinski och Pierre Richard. Under en tid medverkade representanter för den ”nya romanen” i tidskriften: Alain Robbe-Grillet, Claude Simon, Nathalie Sarraute och Claude Ollier, med flera. För många av redaktionsmedlemmarna, som idag är väletablerade författare, poeter, konstkännare eller humanister, var *Tel Quel* en viktig plattform: Julia Kristeva, Philippe Sollers, Jean-Pierre Faye, Denis Roche, Marcelin Pleynet, Jean-Pierre Hallier och Jean Ricardou. Under 1990-talet publicerades tre större verk om *Tel Quel*. 1995 utkom litteraturvetaren Patrick Ffrench med *The Time of Theory. A history of Tel Quel (1960-1983 [sic])*. Samma år publicerade även litteraturvetaren och författaren Philippe Forest sin *Histoire de Tel Quel (1960-1982)*. Fem år dessförinnan hade Bourdieueleven Niilo Kauppi disputerat med sin sociologiska avhandling *Tel Quel, la Constitution sociale d'une avant-garde*. Många mindre omfattande analyser och kommentarer av *Tel Quels* estetik, litteraturteori och politik har också getts ut, och i memoar- eller romanform har de flesta redaktionsmedlemmarna skrivit om sin tid vid tidskriften: under en period var *Tel Quel* ett viktigt gravitationscentrum i det intellektuella Paris.¹

Den svenska receptionen av *Tel Quel* och redaktionsmedlemmarnas författarskap har varit skral: här och var några översättningar, en kort notis eller recension, några enstaka författarporträtt, ett antal översatta intervjuer, något ”öppet brev”. Det mesta som sagts har varit mer eller mindre nedsättande. Så skriver till exempel Birgit Engfeldt den 23 februari 1959 i *Sydsvenska Dagbladet* efter Sollers debutroman *Une curieuse solitude*: ”Utan tvekan är han ett löfte för framtiden – man vill endast hoppas att han skall få lite mer utåtriktade intressen.” Och många år senare, den 11 mars 1981, skriver Sigbrit Svahn i samma dagstidning att det är missvisande att kalla *Paradis* för en roman. Istället borde man kalla den för ”en text och Sollers för en teoretiker som i sin textproduktion försöker demonstrera sin teori om språket”, han är ”den franska litteraturens borgerliga *enfant terrible* vars främsta egenskap är hans lust att cirkulera vidare till andra kretsar”. Det mest fantastiska för Sollers är ”kanske just att uppträda som något han inte är”. För Svahn är *Paradis* ännu en skapelse från Frankrikes mest avancerade språkliga experimentverkstad, tidskriften *Tel Quel*...²

I efterhand ser man att *Tel Quel* med sin förändringsbenägenhet har varit en del av sin på många sätt turbulenta samtid, och att denna samtid började med krigsslutet. Få länder i Europa genomgick så radikala förändringar inom dagstidnings-, tidskrifts- och förlagsvärlden som Frankrike decennierna efter andra världskriget. Av 239 dagstidningar som gavs ut i landet 1939 tilläts endast 19 att fortsätta sin utgivning efter 1945. En rad nya dagstidningar skapades vilka inte skulle kunna misstänkas för att ha hyst nazistsympatier, varit en förlängning av Vichy-regimen eller kollaborerat med Tyskland. General de Gaulle lät till exempel *Le Monde* uppstå 1944 i detta syfte.³ *Nouvelle Revue française*, som under kriget övertogs av fascistanhängaren Pierre Drieu la Rochelle, förbjöds att utkomma efter kriget. Andra tidskrifter som hade startats av motståndsrörelsen, till exempel *Combat*, fortsatte att ges ut.⁴ Jean-Paul Sartres *Les Temps Modernes* kom med sitt första nummer i december 1945 och intog snart en dominerande ställning.⁵ Mellan 1945 och 1960 startades fler nya tidskrifter, till exempel *L'Arche* och *Les Lettres françaises*, många av dem mer eller mindre i opposition till Sartre och Camus. *Les Temps Modernes* hegemoni bröts dock inte förrän 1953, i och med tidskrifterna *Les Lettres nouvelles*, *Nouvelle NRF* och *La Parisienne*. Antalet tidskrifter ökade sedan successivt, men den ökade mängden berodde inte enbart på tomrummet som kriget hade skapat, utan framförallt på antalet studenter som mer än fördubblades mellan 1950 och 1960, och på att en rad nya bokförlag ville vinna terräng och profilera sig. Bland dessa finner vi Éditions du Seuil, Minuit, Seghers och Juillard.⁶ Året 1960, startdatum för *Tel Quel*, var inom de flesta områden en expansiv tidpunkt i Frankrike, men politiskt orolig. General de Gaulle hade varit vid makten i två år, en ny motorväg invigdes och den knöt samman landsändarna, den första franska atombomben sprängdes i Sahara den 13 februari, den nya francen började cirkulera, Jean-Luc Godards film *Till sista andetaget*, sinnebilden för ”den nya vågen”, sågs detta år av mer än en kvarts miljon fransmän, medan alltfler unga män miste livet som soldater i det pågående Algerietkriget. Den 6 september publicerades *Le manifeste des 121*, den berömda krigsprotesten från 121 ledande intellektuella, universitetsforskare och konstnärer. Av mer direkt betydelse för *Tel Quel* var emellertid det nya fenomenet ”ungdomsåren”. Den blott arton år gamla Françoise Sagan hade sex år tidigare, 1954, fått sin *Bonjour tristesse* utgiven. Den hade sålt i 750 000 exemplar och bokförlagen förstod snart att unga författarbegåvningar kunde bli en viktig del i deras ekonomi.⁷ I ljuset av detta sjösatte författaren och förläggaren Jean Cayrol 1955 projektet *Écrire* på Le Seuil. Hans tanke

var att med oregelbundna intervaller ge ut små volymer där förstagångsförfattare skulle få publicera sina texter. Mellan åren 1955 och 1965 utkom *Écrire* vid femton tillfällen, ofta innehöll de två prosastycken och ett antal dikter. Cayrol ville ge plats åt en ”prematyr litteratur, en litteratur under framväxande [...] tankar, ofta bearbetade utifrån nästan ingenting...”⁸ Utgivningen blev en succé och snart skapade bokförlag som Gallimard, Grasset och Juillard liknande serier. Här nämns *Écrire* för det var där många av redaktionsmedlemmarna i *Tel Quel* publicerade sig för första gången: Marcelin Pleynet, Philippe Sollers och Jean-Pierre Faye 1957; Ferdinand de Jacquelot du Boisrouvray och Jacques Coudol 1959; Michel Maxence 1960 och Denis Roche 1962. Det var där som Philippe Joyaux publicerade sin 35-sidiga korttext *Le Défi*, men eftersom han inte var myndig och inte skulle ha fått sina föräldrars godkännande skrev han under pseudonymen Sollers (från latinets *sollus* och *ars*, ”helt igenom konst”), och det namnet behöll han.

Av en slump hade Philippe Sollers 1955 även träffat och blivit vän med poeten Francis Ponge, vilket skulle visa sig avgörande för *Tel Quels* tillkomst. I sin bok om tidskriften beskriver Philippe Forest Francis Ponge som en särpling, ständigt vid sidan av och ständigt för sent ute. Han var inte alls okänd. Både Albert Camus och Jean-Paul Sartre hade hyllat hans diktsamling *Parti pris des choses (Ur tingens synpunkt)* när den utkom 1943.⁹ Sartre menade till och med att Ponge ”lagt grunden till en naturfenomenologi”. François Mauriac ansåg för sin del att Ponges estetik var omänsklig, Alain Robbe-Grillet hävdade att den snarare var alltför mänsklig. Ponge hade aldrig tillhört någon skolbildning, han anslöt sig till surrealismen precis innan den upplöstes, hans tid som motståndsmän ledde inte till någon patriotisk lyrik, han lämnade kommunistpartiet precis när det började bli taktiskt betydelsefullt för en författare att vara medlem. När Sollers träffade honom var han fattig, marginaliserad och närde en dröm om att bilda skola, och Sollers sökte ett stöd. Ponge försökte övertyga Gallimard att publicera Sollers text ”Introduction des lieux d’aisance” (Introduktion till vattenklosetten) men fick avslag. Refuseringen ska ha varit viktig eftersom den övertygade Sollers om vikten av att skapa en egen plats för sina publikationer.¹⁰ Det är mycket troligt att *Tel Quel* aldrig hade existerat utan Philippe Sollers, i alla fall inte i den utformning den fick. Något måste sägas om honom. Med *Le Défi* blev Sollers ett namn över en natt. Den 12 december 1957 recenserade författaren och nobelpristagaren François Mauriac honom och skrev: ”Här har vi en modern ung man, född 1936. Författaren till *Le Défi* heter Philippe Sollers. Jag kommer att ha varit den förste att skriva hans namn. Trettiofem sidor som bär upp det, det är lite – det är tillräckligt...”. I mars året därpå erhöll Sollers Félix Fénéon-priset för novellen. Minst lika hyllad blir han för sin första bok året därpå, *Une curieuse solitude (En sällsam ensamhet)*. I oktober kunde man läsa i *Les Nouvelles littéraires*: ”En sådan debut är nästan hisnande, eller om man så vill, oroande”. Émile Henriot var i *Le Monde* den 5 november av samma åsikt: ”En mycket bra bok, en stor talang och författare: vilken fantastisk nyhet denna vecka kommer med genom *Une Curieuse solitude*, skriven av en ung romanförfattare på tjugotvå år.” Och två veckor senare skriver Louis Aragon: ”Framför honom ligger ett skrivaröde likt en underbar prärie. Andra får döma om hans framtid och komma med råd. Själv nöjer jag mig med att beundra...”

Enligt Philippe Forest föddes idén till *Tel Quel* i slutet av 1958. Genom *Écrire* hade Sollers lärt känna Jean-Edern Hallier, Renaud Matignon och Jean-René Huguenin, alla tre verksamma vid *La table ronde* och *Arts*. De övriga var vänner från jesuitgymnasiet Sainte-Geneviève de Versailles. Forest påpekar i sin bok att det inte är förvånande att mycket lite till sist visade sig förena dessa unga män med sina helt skilda litterära preferenser; förvånande är det däremot att ett ansevärt bokförlag vågade anförtro en tidskrift till personer som var så unga och hade publicerat så lite. Den ende med renommé var Sollers, men det var å andra sidan förvånande stort och unga talanger låg i tiden och betalade sig. Dessutom fanns Ponge i bakgrunden som garant. Förhandlingar inleddes med förlagsdirektören Paul Flamand i februari 1959, den 15 januari 1960 skrevs kontraktet: tidskriften skulle komma ut fyra gånger per år, uppgå till 96 sidor och kosta 5 francs. Upplagan skulle initialt maximalt uppgå till tvåtusen exemplar. Två dagar i veckan, tisdagar och fredagar mellan klockan 17 och 18.30 kunde tidskriften disponera ett kontor på rue Jacob 27. Francis Ponge var inte redaktionsmedlem men erhöll en liten summa pengar varje månad.¹¹

Ett Nietzsche-citat inledde det första numret: ”Je veux le monde et le veux TEL QUEL [...]” (Jag vill ha världen, jag vill ha den som DEN ÄR...), vilket enligt Forest väckte några arga kommentarer då Algerietkriget var inne på sitt sjätte år. Under rubriken ”Tillkännagivande” angavs inriktningen: ”Varje gång tänkandet underkastas moraliska och politiska imperativ upphör det att vara det man förväntar sig av det: grunden för vår tillvaro. [...] Ideologerna har styrt så länge över dess uttryck så nu måste det vara tillåtet för det att äntligen få smita iväg och bara få ägna sig åt sig själv, sitt eget öde och sitt eget uttryck.” Bäras upp av sina egna kvaliteter? Det rör sig alltså om konst för konstens egen skull? En ny parnass à la Gautier? Kanske för en mycket kort tid, men enligt både Forest och Kauppi strävade de flesta tidskrifter på femtioalet efter att ta avstånd från Sartre och handlingskravet.¹² Och snart placerade sig *Tel Quel* någon helt annanstans. De anslöt sig inte till ”engagemanget” och *Les Temps Modernes*, inte heller till antagonisten *La Parisienne* eller till strömningarna kring Françoise Sagan eller Antoine Blondin (*Un singe en hiver*), det vill säga till livsledan och likgiltigheten. Litteraturen ska inte underkasta sig några yttre krav, inte redogöra för personliga nervsammanbrott eller behaga genom sin stil; litteraturen ska vara öppen och uppmuntra till tolkning. Det är i hög utsträckning Ponges tankar vi möter: ”inget skulle vara angenämare än att bli anklagade för eklekticism” läser man för övrigt i ”Tillkännagivandet”.

Men så blev det nu inte. Nästan omedelbart närmade sig *Tel Quel* den ”nya romanen”. Den nya romanen? På franska ”le nouveau roman”, en romanform som uppstod i Frankrike på 1950-talet där tiden ofta är uppbruten, där varken innehåll eller subjektivitet är det väsentliga, utan stilen och formen. Ofta fokuserar texten på detaljer, platser och händelser, upprepningar är inte ovanliga. I *Tel Quels* innehållsförteckningar figurerar nästan alla dess representanter: Michel Butor, Claude Ollier, Robert Pinget, Jean Ricardou, Jean Thibaudeau, Nathalie Sarraute, Claude Simon (som tilldelades nobelpriset 1985) och Alain Robbe-Grillet. Redan i tidskriftens andra nummer återfinns vi en text av Sollers med titeln ”Sept propositions sur Alain Robbe-Grillet”, vilket bland andra Foucault tolkade som tidskriftens andra

”tillkännagivande”.¹³ Flera av redaktionsmedlemmarna publicerade under den här tiden romaner mer eller mindre trogna den nya romanens idéer: Philippe Sollers och *Le Parc* (1961), Jean Ricardou och *L'Observation de Cannes* (1961), Jean-Louis Baudry och *Les Images* (1963), Jean-Edern Hallier och *Aventures d'une jeune fille*, (1963) med flera. Varför anslöt sig *Tel Quel* alls till Robbe-Grillet-skolan? Enligt en utbredd uppfattning bestod *Tel Quel* av ett antal borgarkarriärer som kastade sig över varje nytt litterärt mode för egen vinnings skull, och Sollers skriver själv på ett ställe att det gäller att surfa på den främsta vågen för att sedan i rätt ögonblick kasta sig över till nästa. Men troligtvis har Forest rätt när han hävdar att anslutningen till den nya romanen blottade något som kom att bli *Tel Quels* signum: att konsekvent ta det marginellas parti, att stödja minoriteten mot den allmänna opinionen. När *Tel Quel* gav Robbe-Grillet sitt stöd var han starkt ifrågasatt och gruppmedlemmarna blev kallade epigoner. Men i samma stund som han fick beröm och positiva omdömen började *Tel Quel* vända honom ryggen.¹⁴ Det gällde att stödja minoritetens subversiva kraft så länge den varade... I artikeln ”L'intermédiaire” från 1962 skriver Sollers: ”att förflytta synfältet [...] utgör för mig en poetisk strategi”. *Tel Quel* var i sig en sökande tidskrift, och att ta stöd i både Ponge och Robbe-Grillet visade på en stark önskan om nya litterära former.¹⁵

Redan efter en kort tid förändras redaktionskommittén fullständigt, och det gjorde den sedan vid ett flertal tillfällen... I december 1962 tillkom tre medlemmar som kom att spela en avgörande roll: författaren Jean-Louis Baudry och poeterna Marcelin Pleynet och Denis Roche. Med de två sistnämnda fick poesin en ny inriktning i tidskriften. Deras dom över samtids poesin var hård. De upplevde poesin som alltför akademisk, och det enda som lockade med surrealisterna var deras dissidenter, Antonin Artaud, Georges Bataille och Francis Picabia, för att nämna de mest namnkunniga. I *Théorie d'ensemble* skriver Pleynet: ”Även om en viss teoretisk aktivitet under de sista åren lyckats befria romanen från den ’naturalistiska’ återvändsgränd som den varit instängd i, och fastslagit möjligheten till en egen plats, ett nytt realistiskt berättande [...] så har inget liknande skett för ’poesins’ del, den har – vare sig den vill det eller inte – förblivit medbrotsling till en estetisk, dekorativ läsning.”¹⁶ Den nya poesins influenser hämtade de från René Char, Francis Ponge, Henri Michaux och Giuseppe Ungaretti. Men det poetiska överskridande som man eftersträvade gick även över den engelskspråkiga litteraturen, via exempelvis Ezra Pound, John Donne och John Ashbery.¹⁷ En annan väg som man slog in på var inte lika ny. Den bestod i ett försök att förena poesin med måleriet och med den plastiska konsten, i övertygelsen att en revolution höll på att äga rum inom detta område.¹⁸ Pleynets och Roches intresse för samtidskonst har medfört att Pleynet och Roche idag betraktas som två av Frankrikes främsta kännare av samtidskonst respektive fotografi. Bland de konstnärer som *Tel Quel* uppmärksammade återfinns Yves Klein, Niki de Saint Phalle, Mark Rothko, Robert Motherwell, Willem de Kooning, Alberto Giacometti och Wassily Kandinsky. Vad poesin beträffar ville Roche ”gillra fällor” åt det poetiska språket, texten skulle tala för sin egen sak, varje konvention skulle vanställas, varje betydelse förvrängas, poesin skulle vara en ”krigsmaskin” mot ”drömfabriker”. I Roches poesi från den här tiden finner man ingen berättelse, inga själsliga uttryck, inga symboler, ingenting att dechiffrera, dikterna skrivs ultrasnabbt, till

exempel mellan ”klockan 11.28 och 11.35 den 3 februari 1961” (det gäller diktsamlingen *La poésie est une affaire de colimater, Poesin är något som ska täppas till*).¹⁹ Samtidigt skedde brottet med den nya romanen (i nummer 18). Dess försök att frigöra sig från 1800-talets naturalism hade enligt Sollers misslyckats, den hade bara försökt att skyla över de verkliga teoretiska revolutioner (till exempel formalismen) som ägt rum de senaste fyrtio åren. I ett brev till Sollers svarar Robbe-Grillet: ”Jag läste av en slump din lilla notis om *Pour un nouveau roman*. Ser man på... Ser man på..! Man lämnar mig. Man vänder sig till den gode Roland Barthes! Man glömmer vad man sagt om *Le Labyrinthe* och *L'Immortelle* [...] Nåväl, det är som det är. Vi har färdats en bit tillsammans. För min del återstår inget annat än att önska lycka till på resan...”²⁰ *Tel Quel* vänder sig istället via Roland Barthes till strukturalismen, formalismen, fenomenologin, och sedan till psykoanalysen och slutligen till maoismen. Nu, alltså efter 1963, renodlades tidskriften och blev en verklig avant-garde-tidskrift med egna idéer och en estetik som skulle utvecklas och försvaras. Endast Sollers återstod av den ursprungliga redaktionskommittén, och Jean-Pierre Faye valdes in som redaktionsmedlem. Faye var utbildad filosof, vän med bland andra Michel Foucault och Gilles Deleuze, vilket givetvis bidrog till den nya teoretiska vändningen. En ny revolution skulle äga rum, men nu med ”teorins” hjälp. Uppståndelsen kring Claude Lévi-Strauss *Det vilda tänkandet* hade inte lagt sig, kritikerbråket om Barthes *Sur Racine* rasade för fullt,²¹ Foucault gav ut *Raymond Roussel* och *Klinikens födelse*, Jacques Lacan ströks från listan över läroanalytiker inom IPA: *Tel Quel* närmade sig dessa tänkare och deras uppfattning om språket, det lingvistiska tecknet och det omedvetna. Forest förstår det i sin bok om *Tel Quel* som att gruppen försökte utmejsla en ”litterär strukturalism” och arbetet fick två inriktningar: en mot formalismen och en mot frågan om medvetandet och språket.²² I Claude Lévi-Strauss och Jacques Lacans efterföljd skulle lingvistik bli ”pilotvetenskapen”, det skulle skapas en litteraturteori, en poetik som inte lutade sig mot något annat än mot själva texten, alltså varken mot historia, filosofi, psykologi, biografi eller mot sociologi, utan mot regler som verkade inom varje given text. 1963 beslöt Seuil även att *Tel Quel* under Sollers ledning skulle börja ge ut en egen bokserie under namnet ”Tel Quel”, och 1965 utkom i serien antologin *Théorie de la littérature* där man för första gången översatte texter av de ryska formalisterna, teorier skapade mellan 1915 och 1930. Boken blev en succé trots att ingen enligt Forest egentligen var särskilt förtrogen med formalismen.²³ Den andra vägen gällde fenomenologin, medvetandet och språket. Sollers skriver enligt egen utsago ett tredje ”tillkännagivande”, i ”L'intermédiaire” (nummer 8). Han vill vaska fram ett ”rent medvetande”, distansera sig från verkligheten för att bättre kunna förstå den och ”vända sig från det imaginäras oavvisliga, dunkla och ljusa, visuella och verbala sätt att fungera”.²⁴ Sollers roman *Drame* från 1965 är skriven utifrån dessa idéer och så här låter inledningen:

Först (ett första tillstånd, konturer, intryck – spelet kan börja) är det kanske det mest stabila elementet som drar sig samman bakom ögonen och pannan. Snabbt leder det efterforskningen. En räcka av minnen från havet passerar via hans högra arm: han överraskar den halvslumrande, skum som yr i vinden. Det vänstra benet känns

däremot som en stenklump. En stor del av ryggen vakar över bilderna, placerade ovanpå varandra, av rummen i skymningen. Han stannar upp, insisterar inte, väntar. Denna första kontakt förefaller honom alltför rik, oförklarlig. Allt är kontaminerat, avslöjande. Ingen inledning erbjuder de nödvändiga garantierna om neutralitet. Hans kropp är uppenbart upptagen av meningslösa vädjanden. En överraskning: han har alltid tänkt att den verkliga historien skulle låta sig berättas i rätt ögonblick. Långt bort, till synes övergiven, kände han den steg för steg, oförändrad. Men till och med nu är han övertygad om att kunna framställa den på ett enkelt sätt: i sittande ställning, solen på höger sida, ovan taken (medveten om bruset utanför, stjärnorna), marken och blommorna vid sina fötter, längre bort vatten så långt ögat når... Saknad.

Det som vill, vill det utan omsvep, utan att redogöra varför. Det kommer inte på fråga att vara någon alls på denna begränsade och rigida plats, kommer inte på fråga att vare sig förklara eller bekräfta. Snarare utföra en kemisk operation: särskilja, isolera...

Saknad.

Och den av Sigbrit Svahn recenserade *Paradis* från 1981 saknar skiljetecken och versaler, och stilen är en annan:

jag känner inte till det och jag drar mig tillbaka utelämningspunkter återstår bara för mig att sätta mig bredvid min grav semikolon sedan stiger jag oförväget ner med korset i handen in i evigheten punkt i slutet av memoarerna från andra sidan graven född 1768 i saint-malo judegatan död 1848 i paris revolution utvandring imperium och restauration monarki republik och monarki igen och republik igen bryssel london philadelphia new york nea-

pel berlin venedig greve enghiens död spartas plundring samtida med washington och bonaparte napoleons död regeringsambitioner uppdrag beskickning brev tal avskedanden människans fåfänga och tingens jobs motto en upplevelse av uppbyggnad och upplösning intensitet skådespelare landskap stor uttrycksfull balanserad överlägsen prosa böjd under tryck nu har allt gått upp i rök det återstår bara dokument byggnader arkiv det var som om det vore igår till och med²⁵

Tel Quel betraktades från och med nu inte längre enbart som en litterär tidskrift. Influenser hämtades från flera håll: en kom, som tidigare nämnts, från Michel Foucault och dennes tankar om förnuft och vansinne. Foucault publicerade dock bara en text i tidskriften, "Le langage à l'infini" (nummer 15), men han svarade för *Tel Quels* konferens i Cerisy 1963. Samma år träffade Sollers även Jacques Derrida och publicerade dennes text "L'écriture de Hegel à Feuerbach" och året därpå "La parole soufflée" i ett specialnummer om Artaud. En annan avgörande influens var, som redan nämnts, Roland Barthes. I tidskriften *Critique* recenserade Barthes Sollers roman *Drame* och utsåg Sollers till den förste verkliga avant-garde-författaren, någon som äntligen lämnat psykologin bakom sig och gjort sig av med "meningen". 1965 mötte Philippe Sollers även Jacques Lacan efter en lång utläggning i *Drame* där han nämnt dennes namn. Samtidigt började Sollers tillsammans med bland andra Julia Kristeva, Jean-Louis Baudry, Jean-Joseph Goux och sedan ett allt större antal telquelianer regelbundet delta på Lacans seminarium.²⁶ Den teoretiska sidan av *Tel Quels* texter fördjupades än mer när Julia Kristeva kom med i bilden, vilket förde gruppen mot en fördjupad textteori och mot psykoanalysen, men parallellt politiserades texterna, en form av ma- oism får ta allt större plats och här uppstod kanske vissa excesser åt det mer dogmatiska hållet...

Noter

1. Se Philippe Sollers, *Visions de New York, Improvisation, Femmes*, Jean-Pierre Faye, *Commencement d'une figure en mouvement*; Marcelin Pleyne, *Le plus court chemin* och *Voyage en Chine*, Jean-René Huguenin, *Journal*, Jean Thibaudeau, *Mes années Tel Quel*, Julia Kristeva, *Les samouraïs* och "Mémoire".
2. För den svenska receptionen av Philippe Sollers, se Liljelund, H, "Anteckningar inför 'Sade i tiden'", *Psykoanalytisk Tid/Skrift*, 2003: 6-7.
3. Patrick Eveno, *Le Journal Le Monde, une histoire d'indépendance*, Editions Odile Jacob, 2001.
4. Jean-Louis Calvet, *Roland Barthes*, Brutus Östlings bokförlag Symposion, s 108 och s 139.
5. Calvet, a.a. s 95.
6. Niilo Kauppi, *Tel Quel, la constitution sociale d'une avant-garde*, Finnish Society of Science and Letters, 1990, s 17.
7. Kauppi, a.a. s 9.
8. Philippe Forest, *L'Histoire de Tel Quel – 1960-1982*, Seuil, 1995. s 16 och s 14. Se även Kauppi, a.a. s 13.
9. Diktsamlingen har i urval översatts till svenska, se Francis Ponge, *Ur tingens synpunkt*, Coeckelberghs, 1977.
10. Forest, a.a. s 15-17, s 22-25, s 27 och s 30-31, Kauppi, a.a. s 27.
11. Forest, a.a. s 50, s 31-58 och Kauppi, a.a. s 30.
12. Forest, a.a. ss 52, 55, 58, Kauppi, a.a. s 30.
13. Se Michel Foucault, "Distance, aspect, origine", *Théorie d'ensemble*, Éditions du Seuil, 1968, s 11-24.
14. Forest, a.a. s 88-89.
15. Forest, a.a. s 91.
16. Forest, a.a. s 140 och *Théorie d'ensemble*, s 94-95.
17. Forest, a.a. s 143-145.
18. Forest, a.a. s 145.
19. Forest, a.a. s 152-156.
20. Forest, a.a. s 176.
21. Bråket gällde Roland Barthes bok *Sur Racine*, om 1600-talsdramatikern Jean Racine. Raymond Picard, en litteraturprofessor på Sorbonne, anklagade Barthes för att använda sig av moderna och dogmatiska tolkningsteorier på Racines verk. Han fick stöd av en rad forskare. Sollers tog Barthes parti i och med artikeln "Picard, Cheval de bataille" (i nummer 24).
22. Forest, a.a. s 178.
23. Forest, a.a. s 182-183.
24. Forest, a.a. s 185.
25. Philippe Sollers, *Paradis*, Éditions du Seuil, "Points", 1981, s 226.
26. Forest, a.a. s 195-205.